

Національний університет «Одеська юридична академія»

Робоча група з питань розвитку кримінального права
Комісії по правовій реформі при Президентові України

Робоча група з питань кримінального та кримінального процесуального права
Науково-консультативної ради при Голові Верховної ради України

Південний регіональний центр Національної академії правових наук України
Кафедра кримінального права НУ «ОЮА»

Одеський місцевий осередок ГО «Всеукраїнська асоціація кримінального права»

Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції,

*присвяченої 25-річчю утворення
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

**м. Одеса
9 грудня 2022 р.**

«Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану». Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія». Одеса, 9 грудня 2022 року. Укладачі: Є.Л. Стрельцов, В.П. Кедик. Відп. редактор Є.Л. Стрельцов. Одеса: ПРЦ НАПрН України, НУ «ОЮА», 09.12.2022. – 214 с.

У збірнику представлені тези доповідей та повідомлень, які були оприлюднені на міжнародній науково-практичній конференції «Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану», присвяченій 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія», яка відбулась 9 грудня 2022 року на базі Південного регіонального центру Національної академії правових наук України та кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія». Збірник розрахований на науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів, магістрантів та студентів, практичних працівників, всіх, кого цікавлять сучасні проблеми кримінального права.

Відповідальний за випуск:
д.ю.н., професор Є.Л. Стрельцов

Тези друкуються в авторській редакції. Відповідальність за зміст поданого матеріалу несуть автори.

<i>Агапова К.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АГРЕСІЇ ТА АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІЖНИХ УГРУПОВАНЬ.....	97
<i>Малишева М.В.</i> ЗАВДАННЯ СУЧАСНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В УМОВАХ ПРОТИДІЇ ОКРЕМИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЯКІ ВЧИНЯЄ ДЕРЖАВА-АГРЕСОР НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....	99
<i>Мальцев М.В.</i> ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ НА ВИРОБНИЦТВІ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ.....	102
<i>Морозюк Н.С.</i> ЗАПОБІГАННЯ ВІЙСЬКОВИМ НАСИЛЬНИЦЬКИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО ТА ВОЄННОГО СТАНУ.....	105
<i>Нековаль Є.І.</i> ПОНЯТТЯ ПІДКУПУ В СКЛАДІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 160 КК УКРАЇНИ.....	108
<i>Поліщук Я.Р.</i> ГАЗЛАЙТІНГ ЯК РІЗНОВИД ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА.....	111
<i>Радковська І.С.</i> ТЕНДЕНЦІЇ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ БЕЗПЕКИ РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	114
<i>Сікан О.М.</i> ГЕНОЦИД, ВИКРАДЕННЯ ЧИ ДЕПОРТАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ АГРЕСОРОМ: ОКРЕМІ РОЗДУМИ.....	118
<i>Таратинов Ю. М.</i> ДЕЯКІ ПРОЯВИ «БІЛОКОМІРЦЕВОЇ» ЗЛОЧИННОСТІ.....	121
<i>Яковенко А.В.</i> ДО ПРОБЛЕМИ ОДНОМАНІТНОСТІ («ОДНАКОВОСТІ») У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ.....	124
<i>Бобруль І.В.</i> ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА МАРОДЕРСТВО ТА ІНШІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	126
<i>Боднар В.М.</i> ДЕРЖАВНА ЗРАДА ЧИ КОЛАБОРАЦІОНІЗМ?	128
<i>Бойміструк Т.П.</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	131
<i>Боровик Ю.О.</i> КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	135

Таратінов Ю. М.
аспірант 1-го року
кафедри кримінального права
НУ «Одеська юридична академія»

науковий керівник
доктор юридичних наук, доктор
теології, професор,
член-кореспондент Національної
академії правових наук України
Стрельцов Є. Л.

ДЕЯКІ ПРОЯВИ «БІЛОКОМІРЦЕВОЇ» ЗЛОЧИННОСТІ

Термін «білокомірцева злочинність», в редакції чинного Кримінального кодексу України – «білокомірцеві» кримінальні правопорушення, традиційно визначає порушення закону, допущене особою, яка займає відповідальне становище та/або має високий соціальний статус, вчинене яке під час виконання (зі зловживанням) своїх професійних обов'язків. Саме це розуміння знаходилося в основі такого визначення, яке було запропоновано американським фахівцем Едвіном Сазерлендом у 1939 р. Але, незважаючи на безумовну корисність введення цього поняття в юридичну науку та практику, воно з самого початку, мала певні складнощі у своєму тлумаченні, в першу чергу, з нормативної точки зору. Наприклад, як, саме з нормативної точки зору, потрібно оцінювати ознаки, які пов'язані зі статусом такої особи. Тобто, образно кажучи, поняття «відповідальне становище» та «високий соціальний статус», це синоніми, чи вони мають самостійне значення, чи знаходяться у певному «підпорядкуванні»? Розумів це і сам Сазерленд, намагаючись пізніше прояснити ситуацію, пояснюючи що білокомірцеві злочини повинні, в першу чергу, бути дійсними порушеннями діючого кримінального закону. Але «збереження» і до сьогодні в цьому визначенні усього переліку загальних, часто оцінюючих понять, ускладнює остаточно чітке та однозначне визначення цього поняття, чого потребує кримінальне право.

Так, погоджуючись з тим, що всі сфери корисної людської діяльності, поруч з позитивним соціальним потенціалом, мають, в той же час, і «можливості» для здійснення кримінально-протиправних діянь, які, в свою чергу, залежать і від сфери де працює конкретна людина і її «схильності» до вчинення протиправних діянь. При цьому, можливо друга обставина є більш «енергетичною» в цьому плані. Статистика показує, що вчинити зловживання своїми обов'язками може і юрист, і лікар, і політик, і управлінець тощо. Тобто, в загальному плані, можливо виділити, що «білокомерційні» кримінальні правопорушники повинні визнаватися такими порушниками в повній мірі, а диференційований підхід до кваліфікації їх діянь та до визначення видів покарань, багато в чому залежить від того місця, які вони займають у соціальній ієрархії і яке, багато в чому, визначає спрямованість їх протиправних діянь. В таких умовах, саме кримінальний закон може (повинен) «розмежувати» прояви загально кримінальних правопорушень та «білокомірцевих» їх проявів. Це складна річ, бо за своїм так званим змістом «білокомірцеві» кримінальні правопорушення, знаходяться образно кажучи, у сірій зоні, бо вони «балансують між правовою та протиправною поведінкою і «привертають» до себе увагу тільки тоді, коли «зримо» порушують кримінальний закон.

Аналізуючи цю проблему, потрібно звернути увагу на одну важливу річ, яка багато в чому, з одного боку, формує суспільну думку, а з іншого, може впливати на прийняття остаточного правового рішення. Наприклад, якщо для пересічного громадянина особи, які вчиняють загально кримінальні правопорушення, можуть викликати навіть якусь жалість, через складні умови в яких живуть такі люди, то відносно «білокомірцевого»

правопорушника ситуації частіше складається по іншому. Будучи явищем, що концептуально асоціюється з забезпеченими і наділеними владою людьми, їх порушення викликають суспільне обурення, підриває віру у встановлені інститути і породжує розбіжності в суспільстві. Хоча, неможливо відкидати і той факт, що такі діяння у певних громадян можуть викликати і певну заздрість.

Всепроникний і різноманітний характер «білокомірцевих» кримінальних правопорушень в принципі достатньо відомий, але це явище має певні «індивідуальні» прояви у державах з різним рівнем свого розвитку, зокрема у тих, які переживають складний перехід від однієї форми суспільного устрою, яка була раніше, до сучасного більш розвинутого. До таких країн відноситься і Індія. Таке перехідне становище цієї держави, певний досвід, якій вже накопичений у ній накопичений щодо протидії «білокомірцевим» кримінальним правопорушенням, виглядає корисним для вивчення у нас, бо може «підказати» необхідні рішення.

Незважаючи на захоплення певною частиною нашого суспільства індійському кінофільмами та акторами, що у них грали, у всякому разі так було ще зовсім недавно, феномен зірок індійської кіноіндустрії вважається реальним прикладом «білокомірцевих» правопорушень. Зірки, що знаходяться на піку слави, одержують величезні суми, причому виплати більшої частини яких відбуваються нелегально, що реально впливає на функціонування податкової системи, формування державних бюджетних фондів. Але у індійському суспільстві не виникає навіть найменшого невдоволення такими діями своїх кумирів. Це, доречі, про громадську оцінку таких правопорушень.

Інші подібні події, проявляються у межах деяких програм, що фінансуються урядом у сфері охорони здоров'я. Вони пов'язані з тим, що і тут, «при бажанні», існує можливість шахрайським шляхом отримувати від держави величезні кошти за рахунок подання підроблених рецептів та звітів про фіктивні продажі, які відбуваються внаслідок змови між лікарями, пацієнтами та фармацевтами. У державних лікарнях недостатня кількість місць, невідповідні умови перебування хворих та величезний потік пацієнтів, створює умови для нечесних лікарів, які маніпулюють процедурою прийому пацієнтів, забезпечуючи прийом лише тих, які «віддячили» їм шляхом попередніх платних консультацій.

Тісно пов'язана з громадською охороною здоров'я також і проблема фальсифікації ліків та контролю за цінами на них. Наповнення ринку підробками лікарських препаратів – це результат протиправних дій великих фармацевтичних компаній. Це не плід «законного» бізнесу і термін «білокомірцева» злочинність, як правило, не застосовується в таких випадках. Це навмисне кримінально-протиправне діяння, яке чиниться будь-якою особою, яка підробляє упаковку та етикетки дійсно необхідних лікарських препаратів і потім продає таку підробку на ринку. Але, крім цього, мають місце і деякі сумнівні аспекти виробництва та розповсюдження життєво-важливих ліків, які, безсумнівно, вже можуть вважатися білокомірцевими кримінальними правопорушеннями. Це: завищення цін, порушення положення про контроль за цінами на лікарські препарати за допомогою обхідних заходів, таких як номінальні зміни складу препаратів та припинення виробництва певних препаратів, ціни на які були знижені урядом тощо. Результатом цих дій, за якими стоїть бажання отримати великий неправомірний прибуток, є недоступність пересічним громадянам життєво-необхідних ліків, створення умов для розвитку «чорного ринку» та створення ситуацій, за яких антисоціальні елементи бачать привабливість та вигоду у фальсифікації лікарських препаратів.

Ще один напрямок, пов'язаний з тим, що цілісність національної банківської системи Індії та фінансова дисципліна у банківській сфері мають певні проблеми. Центральне бюро розслідувань Індії встановило велику кількість справ щодо фактів серйозних порушень, наприклад, у сфері кредитування. Політика надання кредитів так званим «слабшим» верствам населення має зовнішньо благі цілі, проте, численні скарги показують, що часто одержувач кредиту фактично отримує лише малу його частину, а більша частина кредиту залишається у посередників. Наприклад, повідомлялося, що в одному випадку корпорація,

що займається кредитуванням і рефінансуванням, отримала в своє розпорядження кошти в розмірі 500 000 рупій під 16,5%, в той час як агенти могли віддати ті самі кошти під майже вдвічі більший відсоток. Різниця імовірно була розділена між службовцями банку та корпорацією. В іншому випадку, авіаційна компанія ймовірно забезпечила собі отримання великого кредиту шляхом виплати значних комісійних президентові банку. Причому, кредит від самого початку був неповоротним, оскільки компанія не володіла літаками, які мали служити його забезпеченням. Ці випадки є лише типовими прикладами недобросовісної практики змови між бізнесменами та службовцями банків.

Перелік форм «білокомірцевих» кримінальних правопорушень може бути продовжений тому що він має свої прояви, як вище вказувалось, у різних сферах соціального життя. Причому, приклади показують що такі дії мають так званий перманентний характер. Тому питання, яке виникає: чи є ці прояви лише одним із аспектів розкладання матеріальних підвалин, чи це відображення складнощів функціонування ринкової економіки, чи і тим, і тим? Конгрес ООН з проблем запобігання злочинності та поведінки зі злочинцями (Киото, 1970) лише частково відповів на ці питання, зробивши прогноз, згідно з яким країни третього світу переживатимуть зростання «білокомірцевої» злочинності в наступні роки як результат процесів розвитку.

У всякому разі, в рішеннях цього Конгресу відмічалось, що: очікується зростання білокомірцевої злочинності та її ускладнення у міру ускладнення соціальної структури в процесі наростаючої індустріалізації та економічного розвитку. Кримінальні кодекси зосереджують увагу на більш явних злочинах: крадіжки, грабежі, розбої. Менш розвинені країни можуть очікувати на зростання «білокомірцевої» злочинності в міру того, як їхня соціальна структура ускладнюється і мають розвивати свої правові системи, маючи на увазі таку можливість.

Такі рішення знайшли своє підтвердження на прикладах сучасного розвитку держав різного рівня. «Білокамерцеві» кримінальні правопорушення мають свою значну «частку» не тільки у державах третього міру, не тільки у державах перехідного періоду. Вони мають свій достатньо «сталий вираз» і у розвинутих країнах.

Тому, все це свідчить про подальшу необхідність дослідження цього соціально-негативного феномену. Це потрібно для того, що б спробувати встановити на більш чіткому та визначеному рівні важливі характеристики, які їм притаманні. Наприклад, достатньо принципове питання: такі діяння є наслідком негативних проявів умов функціонування ринкової економіки, чи це все ж «індивідуальні» кримінально-протиправні посягання, які заслуговують кримінально-правової реакції? [1] Як реагувати на ці прояви у державах, які не так давно змінили моделі політичного устрою та економічної моделі функціонування? Як повинно на такі типові діяння «реагувати» кримінальне законодавство?. Є ще багато питань, які потребують свого аналізу. Сьогодні це стає особливо необхідним в зв'язку з необхідністю виконання семи вимог, які висунув Україні для виконання Європейській Союз, для того, щоб наша держава з кандидата у члені ЄС, стала його повноправним членом [2].

Список використаних джерел:

1. Топ-менеджер Карлос Гон: економічний «злочин» чи «потерпілий» від капіталістичної економіки, або і те, і друге?! Юридичний вісник України, № 48 (1221), 30 листопада – 6 грудня 2018 року. С. 14-18
2. Сергій Сидоренко. Кандидат авансом: 7 вимог, які має виконати Україна, щоб ЄС не скасував її новий статус. Європейська права, 18 червня 2022 року. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/06/18/7141516/>